

**Vzgojni zavod Kranj
Šempeterska ulica 3
4000 Kranj**

**SREČANJE STROKOVNIH DELAVCEV VZGOJNEGA
ZAVODA KRANJ IN CENTROV ZA SOCIALNO DELO**

ZBORNİK PRISPEVKOV

TOREK, 25. MAJ 2010

Dvorana Kulturnega doma Stražišče
Škofjeloška cesta 18
4000 Kranj

Zbral in uredil: mag. Andrej Gregorač

**PROGRAM SREČANJA STROKOVNIH DELAVCEV VZGOJNEGA
ZAVODA KRANJ IN CENTROV ZA SOCIALNO DELO**

9.30 – 9.45	Pozdrav udeležencem in uvodni nagovor
9.45 – 10.30	mag. Petra Vladimirov VZGOJNI ZAVOD KRANJ – PREDSTAVITEV
10.30 – 11.15	Maja Leban Ercegovič SPREJEM IN NAMESTITEV OTROK IN MLADOSTNIKOV V STANOVANJSKE SKUPINE VZGOJNEGA ZAVODA KRANJ
11.15 – 11.30	odmor
11.30 – 12.15	Jože Ručigaj FAZA OBRAVNAVE OTROK IN MLADOSTNIKOV V STANOVANJSKIH SKUPINAH VZGOJNEGA ZAVODA KRANJ
12.15 – 13.00	Barbara Kozak FAZA ODPUSTA OTROK IN MLADOSTNIKOV IZ STANOVANJSKIH SKUPIN VZGOJNEGA ZAVODA KRANJ
	po koncu uradnega dela srečanja nadaljevanje diskusije in možen voden ogled posameznih stanovanjski skupin

Mag. Petra Vladimirov
VZGOJNI ZAVOD KRANJ - PREDSTAVITEV

Vzgojni zavod Kranj v slovenskem prostoru

V Sloveniji obstaja 10 organizacij, ki se ukvarja z obravnavo otrok in mladostnikov s čustvenimi in vedenjskimi težavami in spadajo v okrilje *Ministrstva za šolstvo in šport*, ter ena organizacija, v katerih tudi delujejo vzgojitelji kot strokovni delavci, sicer pa organizacija spada pod Upravo za izvrševanje kazenskih sankcij, oziroma pod *Ministrstvo za pravosodje*. V teh organizacijah je prostora za obravnavo približno 500 otrok. Vse organizacije se med seboj precej razlikujejo glede na notranjo organiziranost in glede na populacijo otrok in mladostnikov s katerimi delajo.

Zavodi so prostorsko nameščeni praktično po celotni Sloveniji. Med seboj se razlikujejo po več stvareh, ki se tičejo same organizacije zavoda:

- *starosti* otrok in mladostnikov, ki jih sprejmejo v obravnavo (zavodi za osnovnošolsko populacijo, zavodi za srednješolsko populacijo in mešani zavodi);
- *možnost interne šolanja* (nekateri zavodi imajo v sklopu zavoda še interno šolo, lahko z osnovnošolskim ali srednješolskim izobraževalnim programom);
- *spol* (nekateri zavodi še vedno ohranjajo tradicijo sprejemanja otrok in mladostnikov samo enega spola, pri nekaterih pa je bila ta tradicija značilna za preteklost, sedaj pa se je spremenila);
- *prostorski in organizacijski zasnovi zavoda* (za nekatere zavode je značilno, da združujejo vse svoje enote na enem prostoru v enem kraju, nekateri so se oblikovali v organizaciji stanovanjskih skupin, ki so prostorsko dislocirane, nekateri pa spet kombinirajo obe možnosti);
- *razlog namestitve* (v nekaterih primerih je razlog namestitve v zavod odločba, v drugih primerih gre za ukrep).

Delovanje zavodov ureja *zakonodaja o izobraževanju otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami*. Prevzgojni dom, ki spada po okrilje Ministrstva za pravosodje, je v tem posebnost, saj delovanje v njem ureja zakonodaja Uprave o izvrševanju kazenskih sankcij, ki ureja tudi področje delovanja zaporov v Sloveniji.

Organizacija in življenje v Vzgojnem zavodu Kranj

Vzgojni zavod Kranj danes organizacijsko deluje v obliki *petih stanovanjskih skupin*, nastal pa je iz enotnega zavoda – Vzgojnega zavoda Preddvor, ki je pred konceptualno prenovo obravnaval tudi do 100 otrok in mladostnikov. Prenova zavoda se je kot povečini v Sloveniji začela v začetku devetdesetih let in sicer se je prva stanovanjska skupina oblikovala leta 1994. Zadnja stanovanjska skupina pa je zapustila prostore nekdanjega zavoda leta 2001, s tem pa se je prostorska in konceptualna prenova tudi v tem smislu zaključila.

Sedež vzgojnega zavoda je v Kranju, Stanovanjske skupine pa so locirane tudi v krajih blizu Kranj. Razdalja med najbolj oddaljenima stanovanjskima skupinama je tako približno 20 kilometrov.

Štiri stanovanjske skupine so nameščene v navadnih stanovanjskih hišah, ki se fizično ne ločujejo od ostalih hiš v soseskah, ena stanovanjska skupina pa deluje v stanovanjskem bloku, s čimer želimo doseči čim večjo integracijo Zavoda v lokalno skupnost. V stanovanjskih skupinah delujejo **štirje vzgojitelji** in **gospodinja**. Izjema je stanovanjska skupina, namenjena srednješolcem, ki ne zaposluje gospodinje, ampak morajo mladostniki za gospodinjstvo skrbeti sami ob podpori vzgojiteljev.

Idealno bi bilo, da bi v stanovanjskih skupinah delala po dva vzgojitelja in dve vzgojiteljici, saj bi bilo to v skladu s **konceptom družinske vzgoje**, kateremu stanovanjske skupine želijo slediti. Prav tako bi bilo idealno, da bi bili v stanovanjski skupini zaposleni strokovnjaki z različnih področij: socialni pedagogi, psihologi, socialni delavci, pedagogi, sociologi ... Na žalost zaradi omejene izbire delovne sile to ni mogoče. Osnovna izobrazba in tudi prevladujoči kader v stanovanjskih skupinah so tako **socialni pedagogi**. Vsi ostali kadri, ki sicer po izobrazbi ustrezajo poklicu vzgojitelja, pa morajo opraviti strokovno dokvalifikacijo, da lahko opravljajo delo v zavodu.

Življenje v stanovanjskih skupinah sledi konceptu družinske vzgoje. Gre za **kombinacije posnemanja družinskih vzorcev in strokovne obravnave** glede na možnosti in izobrazbo vzgojiteljev v stanovanjski skupini. Prav v tem je prednost različnih strokovnih profilov v stanovanjski skupini, saj naj bi skupaj v timskem delu svojo znanja kombinirali in dopolnjevali z znanji drugih, z drugačnimi izobrazbenimi izkušnjami. **Tim in timsko delo** sta osnova dela v stanovanjski skupini, po eni strani že zaradi prej omenjenih razlogov različnih izobrazbenih izhodišč, po drugi strani pa zaradi narave dela v stanovanjski skupini. V stanovanjski skupini kljub temu, da smo zaposleni štirje vzgojitelji, istočasno dela le en vzgojitelj, obravnava v skupini pa naj bi bila pokrita **24 ur na dan, 7 dni tedensko**. Poleg tega ima precej pomembno vlogo tudi gospodinja, kljub temu, da je zaposlena le kot tehnični kader. Problematika enega otroka je namreč povezana z njegovo celodnevno obravnavo in celodnevnim dogajanjem v skupini, zaradi česar je dobra komunikacija in sodelovanje med vsemi zaposlenimi v stanovanjski skupini nujen pogoj za kolikor toliko uspešno delovanje tima.

Kljub temu, da naj bi Vzgojni zavod Kranj pokrival področja Gorenjske in Primorske, so pri nas v obravnavi **otroci in mladostniki iz cele Slovenije**. V obravnavno jih lahko napoti pristojen center za socialno delo z odločbo ali pa sodišče z ukrepom. Ker stanovanjske skupine veljajo za milejšo in bolj odprto organizacijo, kar se tiče dela z otroki in mladostniki, so pri nas nameščeni skoraj izključno otroci z **odločbo pristojnega centra za socialno delo**. Že tu se lahko pojavijo prvi problemi, ker občasno zaradi medsebojnega nepoznavanja pride do namestitve otroka ali mladostnika, ki ne zmore slediti odgovornosti in zahtevam, ki jih pred njega postavi stanovanjska skupina, ampak bi potreboval bolj natančno strukturirano in vodeno okolje. Otroci in mladostniki, ki so v obravnavi v stanovanjskih skupinah, se namreč šolajo v **zunanjih šolah**, kar pomeni, da morajo sprejeti odgovornost samostojnega odhajanja in prihajanja v šolo. To je ena izmed stvari, ki pomeni manjšo strukturiranost obravnave in predstavlja za vsakega posameznega otroka velik izziv.

Poleg centrov za socialno delo so naši partnerji pri obravnavi otroka v prvi vrsti **starš**, potem **šolski strokovni delavci** in **zdravstveni delavci**, vse pogosteje pa tudi **klinični psihologi, pedopsihiatri** in **psihoterapevti**. Sodelovanje med vsemi temi institucijami samo pripomore h **celostni obravnavi otroka in mladostnika** pri odpravljanju njegove problematike. Še vedno pa ima največjo vlog pri tem otroka ali mladostnik sam. Tu se zopet soočamo s vprašanjem odgovornosti in zrelosti, kar pa sta konec koncev dve glavni stvari, o

katerih teče največ pogovorov tekom obravnave in ki sta ključnega pomena v učenju socialnih veščin.

Vse omenjene službe vključno z aktivno vlogo otroka ali mladostnika sodelujejo pri njegovi ali njeni obravnavi od začetka sprejema. Obravnava otrok je individualizirana, prilagojena specifični problematiki posameznika. V enem mesecu po sprejemu otroka ali mladostnika vzgojitelji sestavimo **individualiziran program** dela z otrokom oziroma mladostnikom, kjer glede na informacije, ki smo jih dobili ob začetku in glede na naša opažanja na šolskem, družinskem, individualnem in skupinskem področju postavimo cilje dela z otrokom ali mladostnikov in porazdelimo naloge vseh udeleženi v procesu obravnave v stanovanjski skupini. Tekom šolskega leta sklicujemo timske sestanke vseh udeleženi v obravnavo, kjer preverjamo izpolnjevanje nalog vseh udeleženi, doseganje zastavljenih ciljev in po potrebi tudi spreminjanje ali dodajanje posameznih vzgojnih ciljev.

Otroci in mladostniki preko tedna večinoma bivajo v stanovanjski skupini. Glede preživljanja vikendov, praznikov in počitnic se dogovorimo s starši in delavci pristojnega centra za socialno delo na podlagi domačih razmer in vzgojno-izobraževalne situacije.

V skladu s konceptom družinske vzgoje z otroki in mladostniki **preživljamo vsakdane**, kot bi jih preživljali v običajni družini. Na splošno se sicer držimo **urnika**, ki predvideva določen čas za izpolnjevanje šolskih obveznosti, opravljanje zadolžitvev v skupini in prostočasne aktivnosti, a smo hkrati **fleksibilni** in se z **dogovarjanjem** prilagajamo potrebam posameznika in različnim situacijam. Poleg vsakodnevnih življenjskih opravil izvajamo tudi razne **prostočasne aktivnosti**: šport, likovni, glasbeni in plesni projekti, delavnice socialnih veščin, ogledi kulturnih in drugih prireditev. V te namene organiziramo plavalni in smučarski tečaj, planinski krožek, treninge košarke, kolesarjenje, izlete ob vikendih, krajša izobraževanja, jahanje. Vsako leto ob zaključku šolskega leta izpeljemo večdnevni tabor. Vse te stvari spadajo v celoletni program dela stanovanjske skupine, ki ga sestavimo ob začetku vsakega šolskega leta. Poleg tega pa se z namenom čim širše socialne integracije v okolje otroci vključujejo tudi v aktivnosti, organizirane s strani drugih organizacij in društev (športni treningi v klubih in šolah, taborniki, planinsko društvo, Škrlovec ipd.).

Osnovni pojmi obravnave otrok in mladostnikov v stanovanjskih skupinah so tako:

- koncept družinske vzgoje;
- individualiziran pristop;
- celosten pristop;
- interdisciplinaren pristop z aktivno udeležbo staršev in otrok samih;
- integracija zavoda in mladostnikov v širše okolje;
- manjša strukturiranost s poudarki na dogovarjanju in prevzemanju odgovornosti;
- omogočanje pozitivnih in pestrih izkušenj, odpiranje možnosti in priprava na samostojno življenje.

Mag. Petra Vladimirov, Stanovanjska skupina Stražišče
E-mail: st-strazisce@guest.arnes.si

Maja Leban Ercegovič
SPREJEM IN NAMESTITEV OTROK IN MLADOSTNIKOV
V STANOVANJSKO SKUPINO

1. Izločitev otroka iz domačega okolja in namestitev v vzgojni zavod je vedno težko in odgovorno dejanje.

Postopek, ki od ljudi terja dobro preverjene in premišljene odločitve. Vemo, da se strokovni delavci CSD-jev ob tem srečujejo s številnimi pritiski tako staršev kot otrok samih. Včasih se temu pridružita še otrokovo ožje okolje, skoraj vedno pa so tu pritiski iz šol, kjer z otrokom ne zmorejo več. Zato se dogajajo namestitve, ki so prehitre ali prepočasne, otrok je slabo pripravljen, polno strahov, negotovosti, dvomov na eni strani ali nepripravljenosti za kakršnokoli sodelovanje in obravnavo, ki zahteva sprejetje nekih novih pravil in načina življenja na drugi strani. Ob tem se srečujemo s slabo, nepopolno dokumentacijo, anamnezo, ki nam o otroku pove zelo malo podatkov, ki so za nas potrebni.

2. Kdaj je pravi čas za oddajo otroka v stanovanjsko skupino?

To je vprašanje, ki nas pri našem delu vedno spremlja, odgovore nanj pa lahko najdemo v primerih naše dobre ali slabe prakse:

Primer slabe prakse: otrok ima težave v šoli (nemirnost, motenje pouka, slaba koncentracija, neredno obiskovanje pouka, čemur sledi posledična neuspešnost in pritiski staršev...). Pričnejo se razgovori, obravnave, pomoč na vseh nivojih, čemur otrok na začetku morda sledi, nato pa se počasi pričnejo kazati odpori in otrok okoli sebe postavi zid, preko katerega se ne pride več. Takrat običajno pride v stanovanjsko skupino poln nezaupanja v odrasle, skregan z institucijami vseh vrst, velik sovražnik šole. Oddaja je bila prepozna.

Primer dobre prakse: otrok s podobnimi že prej opisanimi težavami, nezainteresiran za šolsko delo ob čemer živi še v neugodnih socialnih razmerah, je nameščen v tretji razred. Začetki so sicer zelo težki, a v nadaljevanju otrok sprejme varno okolje, novo strukturo, ob pomoči za šolsko delo tako v šoli kot doma doživlja uspehe,... Uspešno zaključi tudi srednjo šolo.

Dileme pravočasne oddaje sigurno ostajajo. Prepričani pa smo, da je sprejem otroka tik pred zaključkom osnovne šole, v najbolj občutljivem obdobju, ko je neuspešen na vseh življenjskih področjih ter v konfliktu z odraslimi, prepozen tudi za nas.

3. Dokumentacija, dobra informiranost

Vedno pogosteje se srečujemo s problemi dobre informiranosti ob prihodu otrok v skupino. Kaj za nas pomeni dobra informiranost? Gre za to, da o otroku dobimo podatke, ki so pomembni za naše delo z njimi, za njegov odnos z vrstniki, sošolci, z avtoritetami. Pomembno je, da izvemo kakšne so izkušnje z otrokom, njegovim odreagiranjem v različnih situacijah. Pomembni so odnosi v njegovem domačem okolju, koga ima rad, s kom je v konfliktu, na koga se mi lahko obračamo,... Bega nas zakonodaja o tajnosti osebnih podatkov, ko vendarle z otrokom pričenemo delati in živeti. Popolnoma neopravičeno se nam

zdi prikrivanje nekaterih dejstev (droga, agresija), ki bi lahko vplivale na to ali otroka sprejmemo ali ne. To za nas pomeni le izgubo časa, ko sami iščemo poti in odkrivamo že znana dejstva. Slednje pomeni tudi izgubo časa za otroka, ko spoznamo da naša skupina zanj ni primerna, da se njegova problematika ne vklaplja v naš način dela, strukturo... Otrok tako doživi ponovno zavrnitev in s tem negativno izkušnjo, ter poglobi svoje nezaupanje do odraslih in sveta.

4. Priprava otroka na sprejem

Tudi pri tem vprašanju se lahko opremo na primer dobre in primer slabe prakse:

»Problematicen otrok«, v večnem konfliktu s starši, vsakodnevno posluša grožnje: »Če ne boš priden, če ne boš,... boš šel v zavod. Tam je tako...., tam boš moral...!« Kaj vse se plete po otrokovi glavi, s kakšnimi strahovi se sooča, ko se nekega dne pričnete res pogovarjati o oddaji v vzgojni zavod? Tak otrok resnično potrebuje veliko pogovora, priprave, ogled skupine, pogovor z otroci, ki tam živijo in še kaj.

Primer dobre prakse je otrok, ki ob vsej mogoči pomoči ni bil kos težavam in je izvedel za stanovanjsko skupino, kjer so otroci (ne barabe), ki imajo podobne težave, ki živijo z vzgojitelji, ki jim pomagajo, ki živijo v hiši kjer se imajo lepo, kjer se dogajajo prijetne stvari... Od tam odhajajo v šolo, kjer so dobri učitelji, ki sprejemajo otroke s težavami,... Ta otrok je ob vstopu na nas pogledal z lepe strani, možnosti za uspeh so večje, odpori mnogo manjši.

5. Odločba – uvajalni rok

Strokovni delavci našega zavoda se že dalj časa ukvarjamo tudi z vprašanjem odločbe, uvajalnega roka. Po našem mnenju bi možnost enomesečnega uvajalnega roka prinesla dobre rezultate tako za nas, strokovne delavce kot tudi otroka. Otrok, zlasti pa mladostnik bi po enomesečnem uvajalnem roku, ob sprejemu individualiziranega načrta, imel tudi možnost povedati svoje mnenje, prav tako bi vzgojitelj povedal svoja razmišljanja, morebitne prognoze in možnosti. Tudi iz strani CSD-jev pričakujemo, da se izjasnijo o svojih pričakovanjih, možnostih podpore, dela z družino, možnostih finančne pomoči,... Šele za tem se sprejme individualiziran načrt in izda odločba o namestitvi.

6. Sodelovanje s socialno službo

Že takoj ob sprejemu otroka v skupino želimo dogovoriti naše sodelovanje, odgovornosti pri delu s starši. Vemo, da je naše delo lahko uspešno le ob dobrem timskem sodelovanju in zaupanju med strokovnimi delavci vzgojnega zavoda in CSD-jem in skupnemu iskanju najboljših rešitev za otroka.

Maja Leban Ercegovič, Stanovanjska skupina Črnava
E-mail: st-crnava@guest.arnes.si

Jože Ručigaj

**FAZA OBRAVNAVE OTROK IN MLADOSTNIKOV V
STANOVANJSKIH SKUPINAH VZ KRANJ**

Če zgolj bežno preletimo ideje, ki prihajajo z nekaterih akademskih vod, ki pokrivajo naša področja delovanja, ugotovimo, da je kritika totalnih institucij še vedno aktualna. In če se s teh sfer spustimo v območja delovanja, kjer se nahajamo mi, srečamo zelo različne odzive na te kritike: od sprenevedavega tiščanja glave v pesek, popolnega zanikanja smiselnosti te kritike, pa do stališča, kjer se s principom totalnih institucij sprijaznimo kot z »nujnim zlim«. Za določene populacije pač potrebujemo institucije, ki (kot vse kaže) morajo biti totalne, da lahko služijo svojemu namenu.

Vzgojni zavod Kranj že po definiciji spada med totalne institucije. Toda glede na vsebino, ki jo izvaja, vendarle predstavlja velik odmik od totalnosti. Eden bistvenih premikov se je izpeljal, ko se je zavod preoblikoval v stanovanjske skupine. Kdor vsaj malo pozna naše področje dela ve, da ni šlo zgolj za formalno, institucionalno spremembo, temveč v prvi vrsti za vsebinsko prenovu naše ustanove, ki pa še ni končana.

Eden od bistvenih elementov te prenove je tudi večji poudarek na socialni integraciji. To integracijo v prvi vrsti izvajamo v otrokovem/mladostnikovem novem okolju, saj težimo k temu, da bi se (poleg šole) v čim večji meri vključevali v raznorazne dejavnosti in aktivnosti.

Zavedamo se, da je pomemben element socialne integracije tudi vpetost v domače okolje. Tu pa pogosto trčimo na težave. Jasno nam je, da naš cilj ni nikoli a priori prekinitve odnosov otroka z matično družino in njegovim domačim okoljem. Nasprotno, težimo k izboljšanje teh vezi. Tudi si ni težko zastaviti za vzgojni cilj izboljšanje teh odnosov, precej težje pa je to v praksi izvajati. V čem je težava?

Vsak človek je bistveno zaznamovan s svojo družino. Družinska dinamika nas je izoblikovala in zaznamovala, saj družinski odnosi v nas pustijo neizbrisne sledi.

In čeprav je pogosto prvi razlog za prihod v zavod šolski neuspeh na eni strani in nemoč staršev, da bi otroku v tem neuspehu uspešno pomagali na drugi strani, lahko kmalu opazimo, da imajo ti šolski neuspehi svoje globlje vzroke, predvsem v otrokovi družini. V takih in podobnih primerih pa se vedno izkaže, da so naši otroci in mladostniki žrtve teh težkih družinskih odnosov. Niso redke raznovrstne zlorabe, ki nas vedno znova presenetijo in šokirajo.

V času otrokove nastanitve pri nas intenzivno delamo na njihovem šolskem področju in po večini smo tudi uspešni. Toda ne nudimo jim zgolj učne pomoči, ne zagotavljamo jim zgolj varnost, ampak jim poskušamo dati tudi izkušnjo drugačnih medčloveških odnosov.

Ne smemo pa podcenjevati nadaljnega vpliva, ki ga ima na otroka oz. mladostnika, kljub bivanju v zavodu, njegova primarna družina. Saj se v imenu socialne integracije, ki ji nihče noče odvzeti pomena, otroci oz. mladostniki ob koncih tedna vračajo domov, prav tako doma po večini preživljajo počitnice. Razen seveda v primerih najhujših zlorab, ko se jim poišče vikend rejništvo. In tu je naš doseg zelo omejen. Pogosto je že težko dobiti objektivne informacije, kaj se v tem času doma dogaja. Otroci oz. mladostniki pogosto popolnoma nezavedno nastopajo kot zaščitniki svojih družin. Če pa so po sredi tudi raznovrstne manipulacije, pa tudi zlorabe, je skoraj nemogoče dobiti vpogled v dinamiko, ki se dogaja v njihovih družinah.

In tu se nam vedno znova zastavlja vprašanje, kdo in na kakšen način naj dela z otrokovo oz. mladostnikovo družino? Če že ne zaradi njih samih pa zaradi otrok, saj se ti še vedno vračajo k njim.

Celovitejši pristop, ko strokovne pomoči ne bi bil deležen le otrok, temveč celotna družina, bi nam odprl nove možnosti za kratkotrajne obravnave v vzgojnem zavodu. Sedaj se namreč bivanje otroka pri nas pogosto podaljšuje, vračanje v domačo družino pa vedno znova odmika. Vendar pa razloge za to težko najdemo v patologijah, ki jih povzročajo zavodi zaprtega, lahko bi rekli totalnejšega tipa, temveč predvsem v pomanjkljivem nujenju strokovne pomoči celotni družini.

Jože Ručigaj, Stanovanjska skupina Škofja Loka
E-mail: st-skofja.loka@guest.arnes.si

Barbara Kozak
FAZA ODPUSTA OTROK IN MLADOSTNIKOV IZ
STANOVANJSKIH SKUPIN VZ KRANJ

1. Faza odpusta iz stanovanjske skupine kot nova prelomnica

Odpust pomeni za otroka/mladostnika nov korak v življenju. Otrok/mladostnik se v tem obdobju običajno sreča z različnimi občutki, na eni strani z veseljem, pričakovanjem, olajšanjem..., na drugi strani s strahom, negotovostjo, dvomom.... Pojavijo se mu npr. naslednja vprašanja: Se bomo doma kaj bolje razumeli? Bom zmožel? Bom končal šolanje, našel zaposlitev...?

Kljub temu, da v času bivanja v naših stanovanjskih skupinah otroci/mladostniki niso skorajda nikoli popolnoma izključeni iz družine, in z odhajanjem domov med vikendi in počitnicami s svojimi najbližjimi ohranjajo pomembno vez ter tako ostajajo del družine, je odpust vendarle sprememba tako za otroka/mladostnika, kot za ostale družinske člane.

V naši praksi se srečujemo z različno "hitrimi" odpusti. To pomeni, da se pri nekaterih mladostnikih odpust planira in tudi izpelje po vnaprej postavljenem planu, pri nekaterih pa se izkaže, da je potrebno nenadno, hitro iskanje drugačnih rešitev. V zadnjem času imamo izkušnje tudi z postopnimi odpusti (3 dni v stanovanjski, ostale doma).

V vseh primerih je pomembno dobro timsko sodelovanje med strokovnimi delavci vzgojnega zavoda in CSD-jem in skupno iskanje najboljših rešitev.

2. Domače okolje se ne spremeni na bolje

Čeprav se v času otrokovega/mladostnikovega bivanja v stanovanjski skupini v njegovi družini zgodi lahko veliko sprememb, ni nujno, da so te spremembe res vedno pozitivne in da se tičejo tistega dela, ki je otroku/mladostniku poprej najbolj manjkal in bil tudi izvorni krivec za slabše razmere, odnose in konec koncev tudi za vključitev otroka v stanovanjsko skupino. Pravzaprav se zlasti pri odpustih velikokrat srečamo z dejstvom, da otrok odhaja v prav tako neurejene razmere, kot so bile ob njegovem odhodu iz družine.

2.1. Posledice

- Na otroka/mladostnika je toliko težje (včasih nemogoče) vplivati, ker so vplivi družine tako močni.
- Otrok/mladostnik doživlja kot krivično, da se je moral umakniti iz družine, narediti mnogo sprememb, medtem ko družinski člani vztrajajo v nespodbudnih vzorcih vedenja, življenja.
- Včasih se zgodi, da domači ob odhodu otroka v stanovanjsko skupino nanj skorajda pozabijo – njihovo življenje se z odhodom otroka razbremeni in namesto, da bi delali na pozitivnih spremembah in se pripravljali na prihod otroka v družino nazaj, živijo svoje življenje po starih vzorcih. Otrok/mladostnik ob tem lahko čuti, da je doma nezaželen. Vrnitev otroka v družino je v takšnih situacijah toliko težja.

- V nekaterih primerih se nam zgodi, da je otrok/mladostnik že dosegel zastavljene cilje, dosegel nek pomemben napredek, a zaradi nespremenjenega domačega okolja, njegova vrnitev domov ni možna. V takšnih primerih prihaja do podaljševanja otrokovega/mladostnikovega bivanja v zavodu, kar prinaša tudi nekatere negativne posledice. Otroci/mladostniki izgubljajo motivacijo in smisel bivanja. Predolgo bivanje v instituciji lahko prinaša "institucionalno izgorelost". Namesto, da bi imel otrok/mladostnik možnost preizkusiti svoje na novo pridobljene vsakdanje izkušnje še izven stanovanjske skupine, se podaljševanje njegovega bivanja v stanovanjski skupini lahko obrne v nekonstruktivno vedenje in nazadovanje... Naše izkušnje so, da so tri leta bivanja v stanovanjski skupini za marsikaterega otroka/mladostnika maksimalno obdobje, ki še nudi dovolj vzpodbudnega okolja.

2.2. Naša razmišljanja o rešitvah, dopolnitvah, predlogih...

Na podlagi te dileme razmišljamo, da bi bilo zelo dobro ali celo nujno, da bi na začetku, ko se v stanovanjski skupini skupaj z vsemi ostalimi člani (s starši, s šolo in s CSD-jem) sestavlja IP (individualiziran program) za otroka/mladostnika, postavili tudi **nekaj ciljev družini**. Razmišljamo o nekakšnem IP-ju za družino, ki bi vseboval nekaj ciljev za takratno šolsko leto in nekaj pomembnih ciljev, na katerih bi družinski člani delali in jih tudi čim bolj dosegli do otrokove vrnitve domov. Verjetno bi bilo potrebno v takšen način načrtovanja vključiti tudi načine in oblike, kako bi družina to tudi dosegla, kako bi se preverjalo napredek, pri čem bi potrebovali posamezni družinski člani pomoč... Prav v tem delu se nam zdi vključitev strokovnih delavcev iz CSD-ja nepogrešljiva in celo prioritarna, saj je v stanovanjski skupini v ospredju delo z otrokom/mladostnikom in s tem težje, včasih nemogoče dovolj intenzivno delati na družini.

3. Ostale dileme pri odpustih in razmišljanje o možnih rešitvah, izboljšavah, dopolnitvah

Če je mladostnik pri odpustu iz stanovanjske skupine že v "fazi osamosvajanja" in se hkrati sreča s tem, da družina še vedno ne nudi njemu dovolj vzpodbudnih razmer, potrebuje že pred odhodom iz stanovanjske skupine dovolj informacij, kako in kaj lahko razmišlja o svojem nadaljnjem življenju. To pomeni, da v tem času potrebuje veliko pomoči pri iskanju drugačnega bivanja ali šolanja (npr. šolanje na Ljudski univerzi namesto v redni šoli, pomoč pri iskanju stanovanja, občasnega dela, vključitve v različne terapevtske skupine, delavnice, ki bi mu pomagale pri iskanju samega sebe in osamosvajanju,...). Pomembno se nam zdi, da se na tem prične delati že pred odhodom iz stanovanjske in da se to spremlja še po odhodu.

4. Dobre prakse pri odpustih

Imamo nekaj dobrih izkušenj, ko je intenzivno in hitro vključevanje nekaterih strokovnih delavcev iz CSD-ja v obravnavo otroka in njegovega družinskega okolja zelo dobro vplivalo tudi pri odpustih.

Kot pozitivno se pokaže:

- Nekateri negativni družinski vzorci se pozitivno spremenijo (to se zgodi zlasti pri družinah, ki se z namestitvijo otroka strinjajo in niso postavljeni pred dejstvo ali namestitev celo sami predlagajo).
- Družina se na vrnitev otroka/mladostnika bolje pripravi (zdravljenje alkoholizma, izboljšanje odnosa med mladostnikom in starši...).
- V primerih, ko kljub intenzivnemu vključevanju strokovnih delavcev v ta proces ne pride do zaželenih sprememb, se do odpusta otroka/mladostnika iz zavoda poišče druge alternativne variante, ki lahko vsaj delno nadomestijo manjkajoči del v družini (postopni odpust iz stanovanjske npr. tri dni v stanovanjski ostalo doma, rejniška družina, prilagojene in alternativne oblike šolanja)
- Pozitivne izkušnje so tudi, da ko pride do odpusta, je situacija že pripravljena, namesto, da bi se s tem šele začeli ukvarjati, razmišljati o variantah (ves čas bivanja otroka v stanovanjski se nekateri CSD-ji redno zanimajo za otroka, pokličejo, sprašujejo, se vključujejo v družino,...).
- Ko je potreben hiter odpust (zaradi določene otrokove/mladostnikove problematike je potrebno njegovo bivanje v zavodu čim prej zaključiti), strokovni delavec iz CSD-ja hitro poišče ustrezne alternativne oblike, ki so lahko podpora vključitvi v družinsko življenje ali nadomestijo le-to.

Barbara Kozak, Stanovanjska skupina Mlaka

E-mail: st-mlaka@guest.arnes.si

ZAPISNIK SREČANJA STROKOVNIH DELAVCEV VZGOJNEGA ZAVODA KRANJ IN KOMENTARJEV NA PREDSTAVLJENE VSEBINE

Zapisała: Mojca Goriup

Srečanje je z uvodnim nagovorom odprla ravnateljica Vzgojnega zavoda Kranj, ga. Staša Sitar.

Poudarila je, da je namen tega srečanja pogovor o skupnih stvareh, o otrocih. Od zadnjega podobnega srečanja je minilo 10 let in od takrat so se zgodile velike spremembe. Iz gradu smo se preselili v 5 hiš, v katerih živijo otroci v stanovanjskih skupinah, spremenjeni pa so tudi koncepti delovanja. Prioriteta je njihova varna prihodnost, ki jo uresničujemo s pomočjo integracije, socializacije in inkluzije, šele nato sledi šola, izobrazba in poklic. Pomembno je, da so odhajajoči otroci v večini primerov dosegli cilje, ki so poleg izobrazbe, še zmožnost doseganja lastnih ciljev, ciljev, ki jih zmorejo.

Namen tokratnega srečanja je kot prvi cilj druženje. Posebno pozdravlja nove obraze na tem srečanju in kot drugi cilj, da bomo našli skupne teme, o katerih se lahko pogovorimo.

Prva predstavitev

Petra Vladimirov: Predstavitev ustanove in prikaz kratkega filma.

Razprava:

CSD Trebnje, Tina Plazar: Ni imela vprašanj, pohvalila pa bi film iz katerega se vidi, kako lepo skrbimo za otroke, poseben simboličen pomen ima zaključek filma s Triglavom.

Druga predstavitev

Maja Leban Ercegovič: Sprejem in namestitev otrok in mladostnikov v Stanovanjske skupine Vzgojnega zavoda Kranj.

Razprava:

CSD Maribor, Irena Orož: Povedala je, da že 30 let dela v socialni in je ponosna na sodelovanje z Vzgojnimi zavodi kot tudi z VZ Kranj. Strinja se, da je sprejem pomemben in poudarja, da se nameščanje izvaja takrat, ko je možno. So zadržki pri starših, CSD-ji imajo svoja pravila. Šola pogosto zadržuje problematiko pri sebi. To so razlogi za (pre)pozna nameščanja. Naporno je vzpostaviti pristno sodelovanje z družino, oddaljenost od Maribora do Kranja in zato se predvsem pomembno tudi osebno angažiranje vseh sodelujočih v postopkih.

CSD Kranj, Martina Bizjan: Zanimalo jo je, če smo imeli kakšen primer, da je namestitev ukrep sodišča (gre za konkreten problem), otrok prihaja iz gorenjskega območja, namestitev pa je bila predlagana v Mladinski dom Malči Belič?

CSD Trebnje, Tina Plazar: Takega primera še ni imela, je pa sodišče namestilo otroka v rejniški družini v varstvo in vzgojo, zakoniti zastopniki pa so še vedno starši.

CSD Kranj, Martina Cuznar: Glede varovanja podatkov: nov zakon opredeljuje med-institucionalno sodelovanje.

VZ Kranj, Staša Sitar: Nameščanje se izvaja po 121. členu, ki ne omogoča menjave podatkov, razen v kriznih situacijah. Problem je pri zdravstvenih podatkih in starši lahko dajo dovoljenje za posredovanje podatkov, vendar starši ne sodelujejo vedno.

VZ Kranj, Tatjana Škrokov: Ne gre samo za pismen prenos podatkov, problem je tudi pri ustnem prenosu določenih podatkov o otroku.

CSD Kranj, Marjeta Godnič: Nekateri zavodi dobesedno zapirajo vrata, če se nek problem obelodani (npr. prepovedane substance).

CSD Maribor, Irena Orož: Če obstaja medsebojno zaupanje, naj ne bi bilo pri tem težav. Pomemben je osebni odprt odnos v vse smeri.

VZ Kranj, Andrej Gregorač: Imeli smo primer zelo agresivnega fanta (na meji sadizma), kar je CSD to zamolčal in smo to sami po 6 mesecih to ugotovili in pri tem izgubili tudi toliko časa za ustrezno obravnavo.

Krizni Center Kresnička: Pri njih izvajajo kratkotrajne namestitve, ki jim sledijo namestitve v Stanovanjske skupine. Razume naš problem in zdi se ji odgovorno, da je pretok informacij korekten, trudijo vsa svoja opažanja posredovati naprej, v matični center.

VZ Kranj, Tatjana Škrokov: Pri težjih primerih gre samo za izgubo časa, če to podatki zamolčani, morda celo za celo šolsko leto. Pogosto dobimo odgovor, da gre za podatke, ki se jih ne smemo posredovati naprej.

Tretja predstavitev

Jože Ručigaj: Faze obravnave otrok in mladostnikov v stanovanjskih skupinah Vzgojnega Zavoda Kranj.

Razprava:

CSD Kranj, Marjeta Godnič: Žal se staršev na da zavezat, da vstopijo v terapijo.

CSD Maribor, Irena Orož: Vztrajnost je pri našem delu nujna, brez vključevanja staršev v obravnavo je težje doseči napredek. Tudi otroci lahko starše spreminjajo.

VZ Kranj, Staša Sitar: Ko pride otrok k nam, postavimo vprašanje: kam bo odhajal za vikend. Tega v preteklosti ni bilo, procesi so prinesli nove zaključke. To ne pomeni, da hočemo biti zaposleni prosti, to pomeni, da otrok mora spremeniti okolje in gre nekam, da zapusti

institucijo. Smo »dom« z veliko začetnico, ne moremo pa vzeti otrokom pravega doma in stika s starši. Zanima jo, kaj CSD-ji doživljajo, ko postavljamo tako vprašanja?

CSD Trebnje, Tina Plazar: »Vse poti vodijo domov« in pred nami je vedno vprašanje, kam se bo otrok vrnil. Z družino je treba ves čas bivanja otroka v ustanovi delati in tudi doseči spremembo. Potrebno je veliko vlaganja in vztrajanja. Noben otrok ne more živeti brez družine in če v matični družini res ne gre, se poišče nova družina. Rezultati so dobri.

CSD-ji imajo raznovrstne preventivne programe, ki pogosto zavlečejo odhod otroka v Zavode in to je res, da nekateri otroci pridejo prepozno v obravnavo.

VZ Kranj, Zlatko Vršič: Izločitev iz okolja prinese pomemben psihološki aspekt, otrok prevzema krivdo (samo on se mora spreminjat), zato je pomembna celovita obravnava družine.

CSD Trebnje, Tina Plazar: Otroci znajo biti kritični in hkrati tudi lojalni do svojih staršev in otroci vidijo tudi pot staršev in o tem odkrito govorimo.

VZ Kranj, Andrej Gregorač: Zadaj so naša pričakovanja, da bodo v času bivanja otrok pri nas CSD-ji delali z družino.

CSD Maribor, Irena Orož: Staršem je treba pismeno sporočiti, kaj morajo narediti v tem času za otroka in to na sestankih stalno preverjat. Napredek se tako lažje prepozna.

VZ Kranj, Staša Sitar: Ko otrok prihaja k nam, so CSD-ji v očeh staršev krivi za to situacijo. Premalo smo pozorni do staršev. Ko otrok gre, se sprašujejo, kaj sedaj? Starši naj bi nas (CSD-je in VZ) združili pri reševanju problema in jim (staršem) dajmo isto sporočilo.

CSD Maribor, Irena Orož: Nameščanje otrok je odvisno od poznavanja Zavoda in ljudi v njem

VZ Kranj, Maja Leban Ercegovič: Potrebno je dati tudi drugim, ki jih Centri ne poznajo, dati možnost, da se spozna način dela

Četrta predstavitev

Barbara Kozak: Faza odpusta otrok in mladostnikov iz stanovanjskih skupin Vzgojnega zavoda Kranj

Razprava:

Krizni Center Kresnička: Zaznali smo, da je povečano število otrok, ki iščejo pomoč po odpustu (mladostniki).

VZ Kranj, Staša Sitar: Obstaja projekt Mladinsko stanovanje, kamor gredo otroci v zadnji fazi bivanja pri nas. Ravno pred kratkim smo dobili odgovor od Ministrstva za šolstvo na naše vprašanje iz leta 2007 v zvezi s tem in sicer, da naj se s tem ukvarja »sociala«. V stanovanju,

ki smo ga dobili od občine Kranj, sedaj živita dve dekleti. Problemi so predvsem finančni. Smiselno bi bilo iti »z roko v roki« s CSD-ji, da se ta problem celovito reši.

Krizni Center Kresnička: Sicer opažajo ta problem, vendar stvari stojijo.

CSD Kranj, Martina Bizjan: Nima vpogleda v množičnost tega problema, obstaja potreba, vendar je potrebna previdnost, da jih ne bi preveč »razvajali«

VZ Kranj, Andrej Gregorač: To je potrebno, da se odmaknejo od izzivov. Pri nas se je pričelo v SS Škofja Loka, nadaljevali smo v SS Kranj.

Krizni Center Kresnička: Imamo primerno hišo, projekt je pripravljen (v predalu!), financiranje je problem, vsaj v začetni fazi.

VZ Kranj, Staša Sitar: Zanima jo, kako je z odpustom, odločba traja namreč 3 leta. Kako natančno se je treba tega držati? Nekateri zavodi se tega že držijo, tako da prihaja do premeščanja iz zavoda v zavod.

CSD Trebnje, Tina Plazar: Zakon daje možnost podaljšanja in tudi na tem področju novi zakon prinaša korenite spremembe. Realen čas bivanja je 3 do 5 let, tako pri starših kot pri otrocih.

VZ Kranj, Staša Sitar: Kdo odloča o tem ali gre, ali ne?

CSD Maribor, Irena Orož: CSD-ji morajo to odločitev preverit v sodelovanju s starši in zavodi.

VZ Kranj, Tatjana Škrokov: Treba je ves čas razmišljati tudi o koncu bivanja in se na to pripraviti, v roku. Predolgo bivanje v sistemu ne prinaša kvalitete in ne dosežemo ciljev in napredka. Otroci znajo izveliči iz tega osebne koristi, presežejo nas.

VZ Kranj, Zlatko Vršič: Ciljne meje je treba približati in otroci to sprejmejo. Časovna meja bi morala biti formalnost, pomembni so cilji.

CSD Trebnje, Tina Plazar: Ali ste imeli premer, da kakšnega otroka niste sprejeli oz. ste ga hoteli predčasno odpustiti?

VZ Kranj, Staša Sitar: Bil je en primer, otrok 8 let, dali smo negativen odgovor CSD-ju, da ne moremo otroku zagotoviti ustrezne oskrbe (posebni pogoji šolanja!). Včasih so problemi s šolami, ki se samo obračajo na CSD-je in preusmerjajo otroke v druga okolja.

CSD Trebnje, Tina Plazar: Opažamo povečanje problematike, potrebovali bi terapevtske stanovanjske skupine s primernimi pogoji dela. Vemo kakšna je psihoterapevtska scena ustanov na slovenskem. Izhajati je treba iz potreb otrok. Problem je tudi na področju rejništva, otroci so vedno bolj zahtevni.

Splošna ugotovitev, da za mlajše otroke ni ustreznih ustanov.

VZ Kranj, Tatjana Škrokov: Potrebe kličejo k spremembam, morda smo premalo »skupaj«, da to stanje spremenimo.

CSD Piran, Katja Jena: Opaža težave pri nameščanju mlajših otrok.

VZ Kranj, Staša Sitar: Vedno bolj pogosti so primeri mlajših otrok.